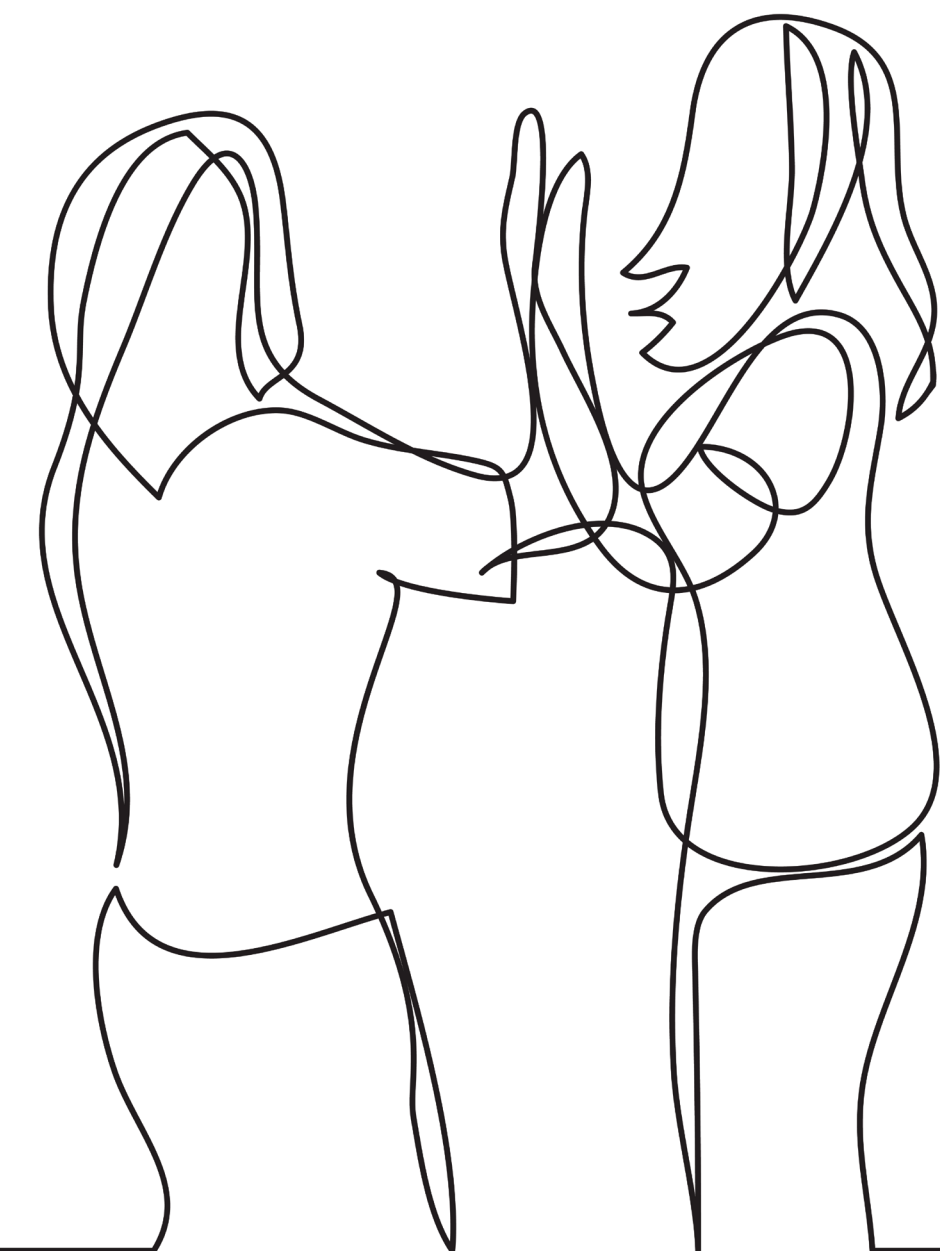

08

FOKUSRAPPORT

Ung i en tid med minskat drickande

– Metod och de första resultaten från Futura01

Jonas Raninen

CAN:S FOKUSSERIE

Syftet med serien är att publicera kortare och mer fokuserade analyser relaterade till olika aspekter av droganvändning. Fördjupningarna är i regel baserade på material som samlats in av CAN.

FOKUSRAPPORT 08

Utgivningsår: Augusti, 2020, Stockholm

Utgivare: Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning, CAN

Formgivning: Jimmie Hjärtström, CAN

ISBN:978-91-7278-315-7

URN:NBN:se:can-2020-06

Ung i en tid med minskat drickande

– Metod och de första resultaten från Futura01

Jonas Raninen

Inledning

Dagens unga är historiska. Det har aldrig varit så få som dricker alkohol och de som dricker har aldrig druckit så lite som de gör nu. Det har varit en stadig minskning av ungdomsdrickandet i snart två decennier. Sedan den förra toppen, år 2000, har andelen i årskurs 9 som dricker minskat från 81 procent till 42 procent. Under samma period har medelkonsumtionen bland unga sjunkit från 4,1 liter till 1,1 liter och berusningsdrickandet minskat från 28 procent till 8 procent.

Den här utvecklingen är inte unik för Sverige. Kraftiga minskningar i ungdomars drickande har observerats i flera länder. Våra grannländer Finland och Norge har haft en utveckling som är väldigt lik vår (Brunborg, Bye, & Rossow, 2014; Raitasalo et al., 2020; Raitasalo, Simonen, Tigerstedt, Makela, & Tapanainen, 2018). Även i länder som Australien (Livingston, 2014) och Storbritannien (Oldham et al., 2020) har drickandet bland unga minskat kraftigt under en längre tid. I den senaste rapporten från den europeiska skolundersökningen ESPAD rapporterades minskningar av ungdomsdrickande mellan 2011 och 2015 i samtliga länder som ingick i studien (Kraus & Nociar, 2016).

För unga personer är alkoholkonsumtion den främsta orsaken till ohälsa och också den ledande dödsorsaken (Agardh et al., 2016; Griswold et al., 2018; Toumbourou et al., 2007). Därför satsar samhället betydande resurser på att förhindra att minderåriga dricker och förebygga de negativa konsekvenser som alkoholen orsakar.

En tidig debut och en hög konsumtion tidigt i livet leder till ökat drickande senare i livet, och också en ökad risk för en rad negativa konsekvenser (DeWit, Adlaf, Offord, & Ogborne, 2000; Hawkins et al., 1997; Odgers et al., 2008). Det finns även studier som visar på så kallade kohorteffekter på drickande, det vill säga att dryckesvanor på aggregerad nivå skiljer sig mellan olika generationer (Kraus et al., 2015; Livingston et al., 2016), och att dessa kan kopplas till långtidseffekter av hur man drack under ungdomstiden (Raninen, Harkonen, & Landberg, 2016).

Det finns däremot få longitudinella studier kring hur drickande under ungdomsåren påverkar hur man dricker senare i livet (McCambridge, McAlaney, & Rowe, 2011) och lite kunskap om hur viktigt det här är i ett livsloppsperspektiv. De få studier som finns är från perioder då de flesta ungdomar drack alkohol och frågan är hur relevanta de är nu, när det skett så pass kraftiga minskningar i ungdomsdrickandet.

Den här rapporten kommer beskriva en ny studie, Futura01, som ska följa en stor grupp ungdomar i Sverige. De flesta är födda 2001 och alla gick i årskurs 9 när studien påbörjades 2017. Studiens främsta syfte är att undersöka hur alkoholvanorna utvecklas för dessa ungdomar och om deras dryckesstatus i årskurs 9 påverkar hur det går för dem senare i livet. Rapporten kommer beskriva hur studiens baslinjemätning genomfördes, samt presentera de första resultaten.

Metod

Futura01 är upplagd som en longitudinell studie. Det innebär att vi kommer följa samma individer under hela studien. Den första mätningen genomfördes under vårterminen 2017, då deltagarna gick i årskurs 9. Den mätningen genomfördes i det stora hela på samma sätt som CAN:s årliga undersökning Skolelevers drogvanor. Vi gjorde ett slumpmässigt urval av skolor i hela landet. Sedan blev eleverna tillfrågade om att delta i studien genom att besvara en enkät under skoltid. Den stora skillnaden mot Skolelevers drogvanor var att de som valde att medverka i Futura01 lämnade sitt personnummer eller namn på en separat lapp så att vi skulle kunna kontakta dem igen.

Urval

Urvalet av skolor beställdes från Statistiska centralbyrån (SCB). SCB drog ett slumpmässigt urval av 500 skolor från hela landet. Skolornas sannolikhet att bli valda var proportionerligt till deras storlek. Skolor med ett större antal elever hade en högre sannolikhet att ingå i urvalet än skolor med mindre antal elever. Efter att SCB levererat urvalet kontaktades skolorna och vi bad dem att lämna uppgifter om antal klasser i årskurs 9, samt antal elever i varje klass. Vi fick kontakt med 460 skolor som lämnade uppgifter om antal klasser och antal elever.

Nästa steg i urvalet var att en klass per skola slumpmässigt valdes ut för att delta i undersökningen. Även här var sannolikheten att klassen skulle bli vald proportionerlig till klassens storlek.

Varje elev i årskurs 9 räknas som en post. Och i den klassen där eleven som blir utvald går i blir samtliga elever tillfrågade om att delta i undersökningen.

Svarsfrekvens och bortfall

Av de 500 skolorna i urvalet genomförde 343 stycken undersökningen och skickade tillbaka enkäterna till oss. Det motsvarar en deltagarfrekvens på 68,6 procent på skolnivå. Det fanns inga statistiskt signifikanta skillnader mellan de skolor som medverkade och de som inte medverkade i undersökningen (se tabell 1).

Enligt uppgifter från lärarna var 21,5 procent av eleverna frånvarande dagen då undersökningen genomfördes. Av dessa var 43,5 procent av de frånvarande borta på grund av sjukdom, 36,5 procent på grund av annan giltig anledning och 20 procent på grund av ogiltig frånvaro.

Totalt var 6777 elever närvarande dagen då undersökningen genomfördes. Av dessa hade 5730 svarat att de ville delta i studien, 778 hade svarat att de inte vill ingå i studien och 269 saknade svar på frågan om samtycke. Det motsvarar en deltagarfrekvens på 84,6 procent. Några av de som lämnade medgivande till att delta i studien hade däremot inte lämnat ett korrekt personnummer, eller fyllt i personnumret så att vi inte kunde identifiera vad som stod. Efter att ha rensat bort dessa så blev den slutliga svarsfrekvensen på individnivå 82,3 procent (n=5576).

Tabell 1. Jämförelse mellan skolor som deltog och inte deltog i undersökningen.

	Deltagande (n=343)	Ej deltagande (n=157)	T-test	p-värde
Genomsnittligt meritvärde i årskurs 9, Ht 2016	223,5	226,1	-0,78	0,434
Andel högutbildade föräldrar	50,8%	52,4%	-0,87	0,385
Andel föräldrar med utländsk bakgrund	30,0%	33,6%	-1,52	0,130
Andel skolor med mer än 50 % föräldrar med utländsk bakgrund	13,7%	18,5%	1,97*	0,161

Databearbetning

Ett fåtal respondenter sorterades sedan bort för att de inte hade svarat på ett antal centrala frågor i enkäten (19 st). Ytterligare 8 stycken sorterades bort för att de antingen uppgivit orimliga svar, som exempelvis att de ägnade 6 timmar eller mer per dag på samtliga fritidsaktiviteter eller att de hade använt samtliga narkotiska preparat 40 gånger eller mer, eller för att de på upprepade frågor svarat med ett bestämt svarsmönster.

Enkäten

Enkäten bestod av 45 frågor/frågebatterier som huvudsakligen hämtades från andra stora frågeundersökningar riktade mot ungdomar eller från validerade instrument. Enkäten innehöll frågor om användning av alkohol, tobak och narkotika, men främst frågor om bestämningsfaktorer som visat sig viktiga för substansanvändning i tidigare forskningsstudier som exempelvis impulsivitet, spänningssökande och normbrytande beteende. Enkäten innehöll även frågor om vad ungdomarna gör på fritiden, deras skolsituation, samt frågor om deras familj och relation till föräldrar, syskon och vänner. Enkäten finns att se i sin helhet på futura01.se/enkat.

Etiska överväganden

Hela syftet med studien är att följa de ungdomar som ingår under flera års tid. Det kräver att vi samlar in och hanterar deras personuppgifter. Enkäten som ungdomarna besvarade innehåller även frågor som kan vara känsliga, exempelvis frågor om relationer till närstående eller frågor om

kriminella handlingar som användning av narkotika eller snatterier. Enkäten konstruerades därför med en löstagbar sida där respondenterna fyllde i medgivande och personuppgifter. Denna sida revs loss och skickades in separat från övriga enkäten. Enkätsvaren och personuppgifterna var på så vis skilda från varandra. Respondenternas svar och personuppgifter går endast att koppla ihop med ett löpnummer som fanns på både framsidan och enkäten. Den så kallade kodnyckeln som möjliggör kopplingen mellan enkät och personnummer förvaras inlåst och skild från enkäterna.

Enkäten innehöll frågor som kan upplevas känsliga eller väcka obehag. Vi inkluderade därför information om var ungdomarna kunde söka hjälp eller få råd och stöd om de upplevde behov av det. Studien genomgick en etisk prövning innan den påbörjades och upplägget godkändes av Regionala etikprövningsnämnden i Stockholm (dnr: 2017/5:2).

Jämförelser med Skolelevers drogvänor

Datainsamlingen för Futura01 genomfördes parallellt med CAN:s årliga undersökning Skolelevers drogvänor. Båda undersökningarna genomförs med likartad metodik, med den stora skillnaden att CAN:s undersökning inte samlar in några personuppgifter om respondenterna. Ett par frågor var identiska i de två undersökningarna, vilket möjliggör enklare jämförelser mellan de två undersökningarna.

I tabell 2 nedan ser vi att det är något högre andel i Futura01 som uppgivit att de aldrig druckit alkohol, men att det i stort är marginella skillnader mellan undersökningarna.

Tabell 2. Jämförelser mellan Futura01 och Skolelevers drogvänor.

	Futura01	Skolelevers drogvänor 2017
Aldrig druckit alkohol	57,1%	54,0%
Druckit alkohol senaste 12 månaderna	38,3%	39,8%
Intensivkonsumenter	7,1%	7,8%
Använt narkotika senaste 12 månaderna	4,7%	4,9%
Rökt cigaretter senaste 12 månaderna	20,6%	19,9%
Snusat senaste 12 månaderna	15,0%	14,9%
Flickor	50,3%	49,3%

Resultat

Ungdomars fritid och skolsituation

I tabell 3 redovisas ungdomars fritidsaktiviteter. Nästan alla uppgav att de använt sociala medier under den senaste veckan och nio av tio uppgav att de använt sociala medier alla dagar. I genomsnitt spenderade ungdomarna 23,3 timmar på sociala medier den senaste veckan. Näst mest tid (12,5 timmar) spenderades på fysisk aktivitet. Minst tid uppger ungdomarna att de lägger på att läsa böcker för nöjes skull. Nästan två tredjedelar uppger att de inte läst en bok under den senaste veckan.

Tabell 3. Fritidsaktiviteter under senaste veckan.

	Alla dagar	Ingen dag	Antal timmar	Antal dagar
Använde sociala medier	89,8%	1,6%	23,3	6,6
Spelade data eller tv-spel	17,0%	43,7%	8,9	2,4
Kollade på film	18,3%	14,8%	10,9	3,3
Idrottade eller motionerade	14,1%	7,7%	12,5	3,7
Läste böcker	3,8%	64,0%	2,1	1
Annan hobby	11,1%	43,5%	5,2	2

En klar majoritet av alla ungdomar uppger att de trivs i skolan. Nästan fyra av fem har angett att de trivs ganska bra eller mycket bra i skolan. Ungefär en av fem uppger att de har skolkat någon gång och mindre än en på tio har svarat att de hade F i något av ämnena svenska, engelska eller matte föregående termin.

Tabell 4. Skolsituation.

Trivs i skolan	79,2%
Har skolkat	17,2%
F i Svenska, engelska eller matematik	8,9%

Substansanvändning

Tobak

Av tabell 5 framgår att omkring var femte uppgett att de rökt cigaretter under det senaste året. Av dessa så har mer än hälften (53,5 procent) endast provat och lite drygt var tionde (11,7 procent) röker dagligen eller nästan varje dag. Snus uppges 15 procent att de använt under det senaste året. Bland dessa är det 68 procent som endast provat och 12,2 procent som använder dagligen eller nästan varje dag.

Tabell 5. Andel som rökt cigaretter eller snusat under de senaste 12 månaderna.

Rökt cigaretter senaste 12 månaderna	20,6%
Snusat senaste 12 månaderna	15,0%

Alkohol

En majoritet av ungdomarna i undersökningen uppges att de aldrig druckit alkohol. Drygt en tredjedel uppges att de druckit alkohol under det senaste året och endast 7,1 procent har svarat att de intensivkonsumerat alkohol (minst 6 glas vid ett och samma tillfälle) minst en gång per månad.

Tabell 6. Användning av alkohol.

Aldrig druckit alkohol	57,1%
Druckit alkohol senaste 12 månaderna	38,3%
Intensivkonsumtion	7,1%

Narkotika

Av alla ungdomar uppgav 4,7 procent att de använt någon narkotika under det senaste året. Mindre än två procent hade använt narkotika under de senaste 30 dagarna.

Tabell 7. Andel som uppgett narkotikaanvändning.

Senaste 12 månaderna	4,7%
Senaste 30 dagarna	1,9%

I tabell 8 redovisas resultat för de som uppgett att de använt någon narkotika under det senaste året. Här kan vi se att de flesta uppgett att de använt cannabis, medan förekomst av andra droger är betydligt ovanligare.

Tabell 8. Substanser bland de som använt narkotika under det senaste året, n=255.

Cannabis	90,7%
Spice eller liknande rökmixar	12,0%
Kokain	16,4%
Amfetamin	15,3%
LSD	12,9%

Jämförelser mellan de som dricker och inte dricker alkohol

Tabell 9 visar en jämförelse mellan de som dricker och de som inte dricker alkohol i hur många timmar per vecka de lägger på olika fritidsaktiviteter. De som dricker alkohol lägger i genomsnitt fler timmar på användning av sociala medier och att se på film medan de som inte dricker lägger fler timmar på data- och tv-spel samt att läsa böcker. Inga skillnader ses för idrott och motion eller andra hobbyer.

I tabell 10 ser vi jämförelse på en rad olika variabler mellan de som uppgett att de druckit alkohol de senaste 12 månaderna och de som uppgett att de inte dricker alkohol. De som inte dricker har

signifikant lägre grad av psykosomatiska problem och externaliserande problem jämfört med de som dricker. Ingen skillnad finns mellan grupperna vad gäller internaliserande problem. Gruppen som inte dricker har något högre betyg i skolan och även något högre poäng på den pro-sociala skalan från Strength and Difficulties Questionnaire (SDQ). De som inte dricker skattar sin hälsa bättre än de som dricker och det är också fler i den här gruppen som uppger att de trivs i skolan. När det kommer till skolk, rökning, narkotikaanvändning, snatteri och att ha varit i slagsmål så är det en markant skillnad mellan grupperna, där det är en betydligt högre andel bland de som dricker som uppgett detta.

Tabell 9. Genomsnittligt antal timmar med fritidsaktiviteter under senaste veckan, jämförelse mellan de som dricker och inte dricker alkohol.

	Dricker inte (n=2918)	Dricker (n=2181)	p-värde
Använde sociala medier	20,7	26,9	<.001
Spelade data eller tv-spel	9,5	8,1	<.001
Kollade på film	9,4	12,9	<.001
Idrottade eller motionerade	12,3	12,7	0.212
Läste böcker	2,6	1,4	<.001
Annan hobby	5,2	5,3	0.684

Tabell 10. Jämförelser mellan de som dricker och de som inte dricker alkohol.

	Dricker inte (n=2918)	Dricker (n=2181)	p-värde
Medelvärde (Std dev)			t-test
Psykosomatiska problem	11.5 (4.0)	13.2 (4.3)	<.001
SDQ Pro-social	8.0 (1.7)	7.7 (1.8)	<.001
SDQ Internaliserande	8.2 (2.8)	8.3 (2.8)	0.273
SDQ Externaliserande	7.3 (2.0)	8.1 (2.2)	<.001
Meritvärde	43.1 (11.2)	41.7 (11.2)	<.001
%			chi-2 test
Självskattad hälsa	82.4	74.9	<.001
Skoltrivsel	82.1	75.9	<.001
Skolk	15.6	41.6	<.001
Rökning	7.5	54.3	<.001
Narkotika användning	0.6	12.5	<.001
Snattat	5.5	22.1	<.001
Varit i slagsmål	8.9	22.7	<.001

Strengths and Difficulties Questionnaire (SDQ) är ett validerat instrument för att mäta styrkor och svårigheter hos barn och unga. Instrumentet består av 25 frågor och kan användas som screening och första bedömning av barnets eller ungdomens eventuella beteendeproblem.

SDQ mäter följande problem/färdigheter:

- emotionella problem
- beteendeproblem
- hyperaktivitet
- kamratproblem
- prosocialt beteende.

Dessa kan även delas in i externaliserande (hyperaktivitet och beteendeproblem) och internaliserande (emotionella- och kamratproblem) problem.

Diskussion

Det huvudsakliga syftet med den här rapporten är att beskriva genomförandet av en ny longitudinell undersökning, Futura01, som ska följa en grupp ungdomar som gick i årskurs 9 2017. Futura01 är uppbyggd som CAN:s undersökning Skolelevers drogvanor. Den första mätningen genomfördes genom att ungdomarna besvarade en enkät i skolan. Ett slumpmässigt urval av 500 skolor från hela landet drogs av Statistiska centralbyrån, av dessa deltog 343 i undersökningen. Det motsvarar 68,3 procent deltagande på skolnivå. Inga systematiska skillnader hittades mellan de skolor som deltog i undersökningen och de som inte deltog. Det talar för att representativiteten av urvalet är god, trots det låga deltagandet av skolor.

För att vi ska kunna följa upp ungdomarna så var det avgörande att de som lämnade samtycke till att medverka i studien även lämnade sitt personnummer. Det här kan tänkas minska upplevelsen av att ens svar är anonyma, vilket i sin tur kan påverka hur ungdomarna svarat på enkäten. När vi jämförde resultaten med de från Skolelevers drogvanor, som är en helt anonym undersökning, fann vi inga skillnader. Resultaten var nästintill

identiska vilket indikerar att respondenternas svar inte påverkats av att de angett sitt personnummer i undersökningen.

Dagen då undersökningen genomfördes var omkring en femtedel av eleverna frånvarande. Då skolk är en riskfaktor för substansanvändning kan det tänkas påverka resultaten. En majoritet av de frånvarande eleverna var dock borta på grund av sjukdom eller annan giltig frånvaro och endast cirka 20 procent av de frånvarande hade ogiltig frånvaro. Det här bör dock hållas i åtanke när resultaten från undersökningen tolkas.

Sammantaget så bedöms de respondenter som ingår i undersökningen vara representativa för ungdomar som gick i årskurs 9 år 2017. Det huvudsakliga syftet med studien är att följa dessa ungdomar. Den här typen av longitudinella undersökningar är sällan representativa för ursprungspopulationen i slutändan. Vid varje uppföljande mätning räknar vi med att tappa en del av alla som var med vid det första undersökningstillfället, vilket kommer påverka undersökningens representativitet.

I jämförelsen mellan de som drack alkohol och de som inte drack alkohol i årskurs 9, framkom två övergripande resultat. Det var en ansamling av problembeteenden, där de som drack alkohol också i betydligt högre utsträckning var rökare och användare av narkotika. De uppgav i högre utsträckning att de begått brott och att de skolkade. Det här mönstret är vanligt förekommande i studier av ungdomar (El-Khoury, Sundell, & Strandberg, 2005; Lewycka et al., 2018) och är vad en kan förvänta sig.

Vad som däremot var mer oväntat var att de som inte drack hade en bättre självskattad hälsa, färre psykosomatiska problem, högre betyg och en högre poäng på den pro-sociala skalan av SDQ. Ungdomar som inte dricker har ofta beskrivits som något av ett problem (Chen & Adams, 2010; Hendrix, 2016; Pedersen, 2013) vilket har förklarats med att det är normativt att dricka och delta i viss normbrytande aktivitet under ungdomstiden (Jessor, 1991; Moffitt, 1993). De som då inte har gjort det har ansetts sakna tillgång till de sociala arenor som majoriteten av ungdomar har tillgång till (Jessor, 1991). Icke-drickande ungdomar har också i tidigare studier funnits ha sämre sociala kontakter och mer psykosociala problem (Leifman, Kuhlhorn, Allebeck, Andreasson, & Romelsjö, 1995). Resultaten som presenteras i den här rapporten visar på att de icke-drickande ungdomarna har det bättre på en mängd olika områden, vilket skulle kunna tyda på att alkoholens position bland ungdomar har förändrats.

I jämförelsen mellan grupperna i hur mycket tid de ägnar åt olika fritidsaktiviteter framkom det att de som inte dricker lägger fler timmar på att spela data- och tv-spel, samt att läsa böcker för nöjes skull. Ungdomars engagemang i dataspel förs ofta fram som en tänkbar förklaring till att de idag dricker mindre (Bhattacharya, 2016; Pape, Rossow, & Brunborg, 2018), men det här gäller främst en liten grupp som spelar extremt mycket och då framförallt på helgerna (Larm, Raninen, Aslund, Svensson, & Nilsson, 2019). Resultaten visade även att de som dricker är aktiva på sociala medier i högre utsträckning, vilket är i linje med annan forskning (Ohannessian, Vannucci, Flannery, & Khan, 2017; Vannucci, Simpson, Gagnon,

& Ohannessian, 2020) som har visat att användning av sociala medier ökar sannolikheten för att vara alkoholkonsument som ungdom. Även om skillnaderna mellan grupperna var statistiskt signifikanta, så bör det ändå påpekas att det var relativt små skillnader.

Det är sedan ett par år en majoritet bland svenska niondeklassare som inte dricker alkohol. De kraftiga förändringar som skett i ungdomsdrickandet har pågått i två decennier och har lett till en förändring i majoritetsbeteendet bland unga. Trots mycket forskning under de senaste åren är den här utvecklingen oförklarad (Pape et al., 2018; Pennay, Livingston, & MacLean, 2015; Raninen & Livingston, 2018). Den här rapporten har beskrivit genomförandet av en ny studie, Futura01, som ska följa en stor grupp ungdomar som är födda 2001 och som gick i årskurs 9 när en majoritet av dem inte drack alkohol. Det huvudsakliga syftet med studien är att kartlägga och undersöka hur det här påverkar deras liv, hur deras dryckesvanor utvecklas och om debutåldern spelar någon roll för dem senare i livet.

Under 2019 följdes ungdomarna i studien upp för första gången. En enkät postades till deras hemadress och de kunde sedan välja att besvara enkäten på papper och skicka tillbaka den eller gå in och besvara den digitalt istället. Drygt 4000 besvarade enkäten, vilket motsvarar omkring 75 procent av de som deltog i den första mätningen. Den andra uppföljningen är planerad att genomföras 2022.

Det finns få longitudinella studier som undersöker debutålderns betydelse för både senare dryckesvanor och olika negativa konsekvenser (McCambridge et al., 2011). De flesta longitudinella studierna är också från perioder då de flesta ungdomar drack. En central frågeställning för Futura01 kommer därför att bli att undersöka om tidigare mönster och samband mellan riskfaktorer och alkoholkonsumtion återfinns även i det här materialet, där en majoritet inte drack när de gick i årskurs 9. Redan de första beskrivande jämförelserna i den här rapporten indikerar att det är annorlunda för de som inte dricker alkohol, i och med att de har det bättre än sina jämnåriga som dricker alkohol.

Referenser

- Agardh, E., Danielsson, A. K., Ramstedt, M., Ledgaard Holm, A., Diderichsen, F., Juel, K., Allebeck, P. (2016). Alcohol-attributed disease burden in four Nordic countries: a comparison using the Global Burden of Disease, Injuries and Risk Factors 2013 study. *Addiction*, 111(10), 1806-1813. doi:10.1111/add.13430
- Bhattacharya, A. (2016). *Youthful Abandon: Why are Young People Drinking Less?* Institute of Alcohol Studies.
- Brunborg, G. S., Bye, E. K., & Rossow, I. (2014). Collectivity of drinking behavior among adolescents: An analysis of the Norwegian ESPAD data 1995-2011. *Nordic Studies on Alcohol and Drugs*, 31(4), 389-400. doi:10.2478/nsad-2014-0030
- Chen, X., & Adams, M. (2010). Are teen delinquency absters social introverts?: A test of Moffitt's theory. *Journal of Research in Crime and Delinquency*, 47(4), 439-468.
- DeWit, D. J., Adlaf, E. M., Offord, D. R., & Ogborne, A. C. (2000). Age at first alcohol use: a risk factor for the development of alcohol disorders. *Am J Psychiatry*, 157(5), 745-750. doi:10.1176/appi.ajp.157.5.745
- El-Khoury, B., Sundell, K., & Strandberg, A. (2005). Riskfaktorer för normbrytande beteenden. Skillnader mellan flickor och pojkar i tonåren. Stockholm: FoU-rapport, 17, 2005.
- Griswold, M. G., Fullman, N., Hawley, C., Arian, N., Zimsen, S. R., Tymeson, H. D., . . . Salama, J. S. (2018). Alcohol use and burden for 195 countries and territories, 1990–2016: a systematic analysis for the Global Burden of Disease Study 2016. *The Lancet*, 392(10152), 1015-1035.
- Hawkins, J. D., Graham, J. W., Maguin, E., Abbott, R., Hill, K. G., & Catalano, R. F. (1997). Exploring the effects of age of alcohol use initiation and psychosocial risk factors on subsequent alcohol misuse. *J Stud Alcohol*, 58(3), 280-290. doi:10.15288/jsa.1997.58.280
- Hendrix, J. A. (2016). Angels and loners: An examination of abstainer subtypes. *Deviant Behavior*, 37(12), 1361-1379.
- Jessor, R. (1991). Risk behavior in adolescence: a psychosocial framework for understanding and action. *J Adolesc Health*, 12(8), 597-605. doi:10.1016/1054-139x(91)90007-k
- Kraus, L., & Nociar, A. (2016). ESPAD report 2015: results from the European school survey project on alcohol and other drugs: European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction.
- Kraus, L., Tinghog, M. E., Lindell, A., Pabst, A., Piontek, D., & Room, R. (2015). Age, Period and Cohort Effects on Time Trends in Alcohol Consumption in the Swedish Adult Population 1979-2011. *Alcohol and Alcoholism*, 50(3), 319-327. doi:10.1093/alcalc/agv013
- Larm, P., Raninen, J., Aslund, C., Svensson, J., & Nilsson, K. W. (2019). The increased trend of non-drinking alcohol among adolescents: what role do internet activities have? *Eur J Public Health*, 29(1), 27-32. doi:10.1093/eurpub/cky168
- Leifman, H., Kuhlhorn, E., Allebeck, P., Andreasson, S., & Romelsjo, A. (1995). Abstinence in late adolescence--antecedents to and covariates of a sober lifestyle and its consequences. *Soc Sci Med*, 41(1), 113-121. doi:10.1016/0277-9536(94)00298-8
- Lewycka, S., Clark, T., Peiris-John, R., Fenaughty, J., Bullen, P., Denny, S., & Fleming, T. (2018). Downwards trends in adolescent risk-taking behaviours in New Zealand: Exploring driving forces for change. *J Paediatr Child Health*, 54(6), 602-608. doi:10.1111/jpc.13930

- Livingston, M. (2014). Trends in non-drinking among Australian adolescents. *Addiction*, 109(6), 922-929. doi:10.1111/add.12524
- Livingston, M., Raninen, J., Slade, T., Swift, W., Lloyd, B., & Dietze, P. (2016). Understanding trends in Australian alcohol consumption-an age-period-cohort model. *Addiction*, 111(9), 1590-1598. doi:10.1111/add.13396
- McCambridge, J., McAlaney, J., & Rowe, R. (2011). Adult consequences of late adolescent alcohol consumption: a systematic review of cohort studies. *PLoS Med*, 8(2), e1000413. doi:10.1371/journal.pmed.1000413
- Moffitt, T. E. (1993). Adolescence-limited and life-course-persistent antisocial behavior: a developmental taxonomy. *Psychol Rev*, 100(4), 674-701.
- Odgers, C. L., Caspi, A., Nagin, D. S., Piquero, A. R., Slutske, W. S., Milne, B. J., Moffitt, T. E. (2008). Is it important to prevent early exposure to drugs and alcohol among adolescents? *Psychol Sci*, 19(10), 1037-1044. doi:10.1111/j.1467-9280.2008.02196.x
- Ohannessian, C. M., Vannucci, A., Flannery, K. M., & Khan, S. (2017). Social media use and substance use during emerging adulthood. *Emerging adulthood*, 5(5), 364-370.
- Oldham, M., Callinan, S., Whitaker, V., Fairbrother, H., Curtis, P., Meier, P., Holmes, J. (2020). The decline in youth drinking in England-is everyone drinking less? A quantile regression analysis. *Addiction*, 115(2), 230-238. doi:10.1111/add.14824
- Pape, H., Rossow, I., & Brunborg, G. S. (2018). Adolescents drink less: How, who and why? A review of the recent research literature. *Drug Alcohol Rev*, 37 Suppl 1, S98-S114. doi:10.1111/dar.12695
- Pedersen, W. (2013). Abstainers: a risk group? *Tidsskrift for den Norske lægeforening: tidsskrift for praktisk medicin, ny raekke*, 133(1), 33-36.
- Pennay, A., Livingston, M., & MacLean, S. (2015). Young people are drinking less: It is time to find out why. *Drug and alcohol review*, 34(2), 115-118.
- Raitasalo, K., Kraus, L., Bye, E. K., Karlsson, P., Tigerstedt, C., Torronen, J., & Raninen, J. (2020). Similar countries, similar factors? Studying the decline of heavy episodic drinking in adolescents in Finland, Norway and Sweden. *Addiction*. doi:10.1111/add.15089
- Raitasalo, K., Simonen, J., Tigerstedt, C., Makela, P., & Tapanainen, H. (2018). What is going on in under-age drinking? Reflections on Finnish European school survey project on alcohol and other drugs data 1999-2015. *Drug Alcohol Rev*, 37 Suppl 1, S76-S84. doi:10.1111/dar.12697
- Raninen, J., Harkonen, J., & Landberg, J. (2016). Long-term effects of changes in Swedish alcohol policy: can alcohol policies effective during adolescence impact consumption during adulthood? *Addiction*, 111(6), 1021-1026. doi:10.1111/add.13323
- Raninen, J., & Livingston, M. (2018). Exploring the changing landscape of youth drinking-we are still drawing the map. *Drug Alcohol Rev*, 37 Suppl 1, S6-S8. doi:10.1111/dar.12808
- Toumbourou, J. W., Stockwell, T., Neighbors, C., Marlatt, G. A., Sturge, J., & Rehm, J. (2007). Interventions to reduce harm associated with adolescent substance use. *Lancet*, 369(9570), 1391-1401. doi:10.1016/S0140-6736(07)60369-9
- Vannucci, A., Simpson, E. G., Gagnon, S., & Ohannessian, C. M. (2020). Social media use and risky behaviors in adolescents: a meta-analysis. *Journal of Adolescence*, 79, 258-274.

Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning, CAN, är ett nationellt kompetenscentrum som arbetar för minskade skador av alkohol och andra droger i samhället. Det gör vi genom att följa konsumtions- och skadeutvecklingen och genom kunskapshöjande insatser. Våra återkommande nationella undersökningar är Skolelevers drogvanor och Monitormätningarna. Vi genomför även lokala och regionala undersökningar på uppdrag av kommuner och län. CAN är en ideell förening med medlemsorganisationer och med ombud i alla län. Läs mer om oss på www.can.se.